

Олександр ГАДИНКО,
вчитель історії Сторожинецької гімназії
Сторожинецької міської ради
Чернівецького району
Чернівецької області

СТОРОЖИНЕЦЬ НА ШПАЛЬТАХ ПЕРІОДИКИ СЕРЕДИНИ XIX – ПЕРШОЇ ТРЕТИНИ XX ст.

У статті подається інформація про Сторожинець XIX ст., відомості про якого вперше зафіксовані у матеріалах тогочасної періодики. Ці занотовані у тогочасних джерелах відомості цікаві перш за все тим, що вони відображають певні регіональні особливості історичного розвитку даного населеного пункту, повсякденне життя його жителів, дозвілля, святкування, взаємовідносини з короною, землевласниками. Напрочуд цікавим є відомості про діяльність у Сторожинці різних культових споруд, товариств та профспілкових організацій, партій, які були осередками освітнього, культурного та духовного розвитку поселення. Матеріали використані з періодики XIX ст. Державного архіву Чернівецької області, публікуються вперше, містять певну наукову новизну та актуальність та можуть бути використані в історико-краєзнавчій роботі. Відомості подані таким чином, щоб читач із цікавістю та легкістю занурився в ту історичну епоху, відчув її мовний та духовний колорит, присутність полікультур і націй, які тут проживали.

Ключові слова: періодика, газета, громада, землевласник, церква, бургомістр, курія, партія, товариство.

У XIX ст. періодичні видання почали набувати все більшого значення та популярності, мали власні назви, виходили через певні проміжки часу (щотижня, кожні два тижні) у формі складених аркушів. Вони містили новини, оперативну інформацію і матеріали з актуальних громадсько-політичних, виробничих, куль-

турних та інших питань, а також літературні твори, фотографії (наприклад, В. Залозецький, Ю. Сербинюк, Д. Георгіяде), реклами, коментарі і свого роду були видом часопису. Це були загальнополітичні, крайові, безпартійні часописи, які виходили щомісяця, були чорно-білого кольору та містили чимало цікавої різної інформації з історії, економіки, управління, освіти свого краю, країни та світу. Сьогодні ця періодика є об'єктом дослідження та уваги різних дослідників, які висвітлюють різноманітні питання з життєдіяльності суспільства. Такі періодичні видання (крайові газети) виходили на півдавстрійській Буковині («Буковина», «Час», «Bukowina», «Volkspreste» «Czernowitzer Zeitung»), містять відомості про різні історико-географічні регіони, об'єкти та адміністративно-територіальні одиниці (наприклад, Чернівці, Сторожинець, Серет), мають певний науковий інтерес та складають велику базу місцевої історичної періодики зазначеного часу [5-39].

Всі відомості та аспекти суспільно-політичного, господарського, культурного, освітнього характеру подаються згідно поданих тогочасних періодичних видань з обов'язковим дотриманням історичних, полікультурних, лінгвістичних особливостей та колориту регіону, певних стилістичних норм, та сучасних мовних вимог.

4 січня 1863 р., газета «Bukowina»

Цими днями відбулося велике полювання на землях Оренштайна. Представляв всіх видних службовців зі Сторожинця пан Карл Скроуп: вполювали 5 косуль, 2 лисиці і 3 зайців. На днях не було ринку і жінки були незадоволені через нестачу на ньому масла, яєць, вершків, сиру та інших продуктів. Відразу ж замовили все це у селі. У ці дні трапилась також нестача води. Як наслідок свою роботу зупинили винокурений завод і млин.

1 лютого 1863 р., «Bukowina»

28-30 січня у готелі «Молдавія», що в Чернівцях, перебував окружний державний суддя Карл Брем зі Сторожинця. У Чернівцях на ландтазі вирішувались наступні питання: 1. Петиція більшості жителів околиці Кімполунга; 2. Труднощі у взаємовідно-

синах двох селян з Віславців із лісовим сторожем; 3. Труднощі Василя Галича з Путили із земельним власником Георгієм Дзурдуваном через відчуження землі; 4. Труднощі Андрія Мічуси із земельним акціонером (пайовиком) Йозефом Карачевським через відчуження 2-х фальців землі. У готелі «Париж» зі Сторожинця був присутній також землевласник Гольде Штайнер. Зазначимо, що Буковинський крайовий сейм («Bukowiner Landtag») – це представницько-законодавчий орган коронного краю Герцогства Буковина у 1861 – 1918рр.

27 лютого, 4 березня, 3 травня 1863 р., «Bukowina»

У Чернівцях неодноразово відбувалося засідання ландтагу. Так, на такому на засіданні 24-26 лютого представляв громаду Сторожинця землевласник Георг фон Флондор. На такому ж зібрані 1-2 березня у Чернівцях були присутні Деметер Абрагамовіч і Абба Штайнер, теж землевласники Сторожинця. 30 квітня на такому засіданні у Чернівцях, у готелі «Париж» були присутні землевласники м.Сторожинець Абба Штайнер та Леон Залтер.

Днями раніше, 26 лютого у Сторожинці відбулося свято. «Без числа люду зібралось у греко-східній церкві». Пан священик Філієвич відчитав святково молитви, літургію, святкові благодарственні молитви за здоров'я Його Величності Франца-Йосифа I, «нашого милостивого Кайзера». Потім була «Славословія» і наприкінці проспівали народний гімн «Боже бережи і захищай» Кайзера. Свято закінчилося короткою промовою священика. У цьому святі брали участь вся місцева влада та впливові особи – Аба Штайнер, як землевласник, пан Саламон Ангаух, релігійний філософ (проповідник). Промови велися німецькою та румунською мовами і наприкінці випили тричі «Ноч» за Кайзера.

Також було повідомлення з місцевого ринку про наступний ціновий стан: біла кориця – 5 фл., зерно – 4 фл., ячмінь – 2 фл. 50 крон, овес – 1 фл. 80 крон, кукурудза – 3 фл., картопля – 1 фл. 10 крон.

10 травня 1863 р., «Bukowina»

Сторожинець – курортне містечко, де ступінь його відвідування по Сторожинецькому повіті – найвищий. Це пов'язано з

наявністю долини Серету, мабуть найгарнішої у цілій Буковині. Тут без числа лугові та лісові скверики. Тамтешні курортні підприємці не шкодували грошей аби залучити сюди чим побільше гостей. Тут були гарні і просторі на підвищені будинки. Тут присутня власна музична капела (Відомо, що у локальна капела Сторожинці виникла ще в 1864 р.) [4, s.20]. У громадському салоні всі бажаючі читали новітні журнали із сентиментальними історіями. Тут також працювала зала живопису видатного архітектурного маляра пана Ленера (Lehner). Фігури на стелі і плафони були дуже гарні. На стіні встановлене дзеркало, а також є туалетна кімната з тонкощами живопису та зображеного побуту.

8 червня 1863 р., «Bukowina»

На цей курорт прибув відомий лікар пан Годлевський, який почав робити для гостей все можливі приготування, не шкодуючи витрати. Зручність і розваги були основною турботою для гостей.

23 серпня 1863 р., «Bukowina»

18 серпня о 9.00 год. відбулося святкування Дня народження «Його Величності Світлої Кайзера-Франца Йосифа I. Ранкова меса почалася в римо-католицькому храмі. Її влаштовував заставнівський священик Малиновський. від 11-ї год. і до 12-ї год. на високому рівні тривало державне засідання місцевого управління, яке очолював капелан Романкевич. У церкві була присутня вся місцева і податкова влада, всі основні члени навколишніх громад. У кінці меси слово взяв пан Велкопольський, який згадав похід і поранених у Буковинській війні 1859 р. (мається на увазі Італійська війна 1859р.), у якій славно себе проявив легіон «Франц Покорни» («Franz Pokorny»). Було згадано і звернено також увагу до «улюбленої батьківщини Австрії». У кінці було ще випито за «Wohl» Його Величності. Було присутньо дуже багато людей.

19 вересня 1863 р., «Bukowina»

У курії великих землевласників завжди присутні виборні особи – Георг Флондор, Йозев Оренштайн та Абба Штайнер.

5 жовтня 1863 р., «Bukowina»

28 вересня. Сьогодні у греко-східній церкві була відправлена Божа служба, де дякували Богові за ви здоровлення Її Величності, Імператриці («Kaizerin»). Були присутні представники повітової, податкової, фінансової влади, жандармерія, шкільна молодь і багата публіка. Їхні молитви були спрямовані за здоров'я і видужування Дому Кайзера і Її Величності Імператриці. Були присутні всі священники ближніх місцевостей.

4 листопада 1863 р., «Bukowina»

Місто переживало засуху і нестачу води. Лісопильня не працювала. Питна вода у криницях і джерела з водою посохли і зменшились. На допомогу жителям міста прибув чудовий лікар з Радівців (Радауц) пан Залеські, який почав допомагати населенню.

4 січня 1870 р. газета «Czernowitzer Zeitung»

Повідомляється, що Чернівців до Сторожинця протягуватиметься телеграфний дріт і буде створена телеграфна установа. Всі великі і середні землевласники, орендарі та інші персони згодні. Зауважується, що до п'ятниці він вже діятиме.

1 березня 1870 р., «Czernowitzer Zeitung»

Повідомляється, що у Чернівцях на ландтазі в готелі «Золоті груші» присутні різні персони, у тому числі торговець Регіна Шлорпер зі Сторожинця. У той час крім цього готелю у Чернівцях працювали ще такі: «Чорний Орел», «Молдавія», «Ламм», «Кронпринц», «Париж» та «Russie».

12 серпня 1892 р., газета народовців «Буковина»

Пан міністр справедливо переніс зі Сторожинця до Чернівців повітового суддю Захарія Богосевича іменувавши секретарем радної палати. Ад'юнктом (помічником) повітового суду із Сторожинця до Чернівців іменований др. Ернст Мандичевський. Авскультантом (судовий урядовець) повітового суду у Сторожинці іменований Володислав Дамараський.

30 липня 1893 р., «Буковина»

«Його Свята Величність Цісар-Кайзер» Франц-Йосиф І (1830-1916рр.) надав повітовому секретарю у Сторожинці Анас-

тасієві Мановарді з нагоди його переходу в стан спочинку «золотий хрест заслуги з короною».

1 вересня 1893 р., «Буковина»

Подяка Юрія барона Василька-Серецького за «Його Ексцелленцію Олександра барона Василька-Серецького»: спровадили на вічний спочинок представники високого крайового уряду під проводом буковинського президента, крайові маршалки і члени крайового віділу, посли державної ради і крайового сейму, духівництво, представники університету Франца Йосифа I, шефи крайового суду у Чернівцях і Вижниці, дирекції пошт і телеграфів, старости Вижниці й Сторожинця, заступники і голови громад, корпорацій, товариств, без числа людей різних національностей та віросповідань.

25 листопада 1893 р., «Буковина»

З буковинського крайового уряду перенесено концертних практикантів: др. Роберта Корна із Сторожинця до Чернівців, а др. Роберта Прокоповича з Чернівців до Сторожинця.

9 травня 1908 р., газета «Volkspreste» – друкований орган буковинської соціал-демократичної робітничої партії.

Сторожинець. Робітниче свято та відпочинок. Робітничі місця на заводі були пусті, дві шкіряні фабрики не працювали, на полі без роботи «стояли плуги». Зібралися в приміщенні профкому робітники і малі селяни. О 11.00-й год. почалась демонстрація, висів червоний прапор, несли штандарти і мали гасло «Пенсійне Інвалідне страхування». Зала готелю «Central» була заповнена щільно. Реферати зачитав товариш Делігдіш німецькою, Дан з Чернівців румунською та Фаст українською мовами. Після цього частина звернула до профкомівського приміщення, де вже згадані особи провели ще одну «демагогічну розмову». Підприємці та священики назвали цей день «богохульством».

11 липня 1908 р., «Volkspreste»

Землевласники Михайло Польнічук, Петру і Сандул Вітюк, Василь Вітюк, Іван Бруя. Георгій Бруя і Василь Бруя, Ніколай Красовський зі Сторожинця скаржилися на фірму «Ег.Кокора і

Со. Prerau» і його представника та посередника (торгового агента) Поточного, який продав селянам сільськогосподарську продукцію (плуги, сільськогосподарські машини). Непорозуміння – фінансові операції посередника з селянами, які дали йому гроші і не отримали решту своєї продукції, а також те, що той не привіз такої продукції, яка потрібна була і тому ця фінансова справа набула розголосу між ними.

26 жовтня 1928 р., незалежний безпартійний часопис «Час»

21 жовтня у Сторожинці гостював український театр під управою п. Сидора Терлецького, де ставили оперету «Запорожець за Дунаєм». Терлецький грав Карася, Одарка – п. Глязер, Дакич – роль султана, п. Дубеневич Євген – Андрія. Грали також п. Кобилянська, П. Дубиневич. Пан Бандинда танцював «козака» і «його закидали квітами». Зала («Саля») була переповнена: «Саля була битком набита, так, що не мож було шпилькі впустити». Чистий дохід з вистави призначений на відбудову греко-католицького храму в місті. Отець Волянський «на громадському і церковному полі дбає про це більше всіх». Український театр зробив жертвування для будівництва греко-католицького храму в Сторожинці («Святий дім»).

13 червня 1929 р., «Час»

30 червня відбудуться іспити в модерному ліцеї м. Сторожинця.

3 квітня 1929 р., «Час»

Дефінітивним професором із Сторожинця було обрано професора українця Рудольфа Дурста.

4 квітня 1929 р., «Час»

У суботу 4 квітня бурмістр Сторожинця Шербан Фльондор подався з 11 радниками до демісії. Причиною було те, що громадська рада зробила обструкцію при бюджеті.

22 січня 1929 р., «Час»

Ученицю 6 класу гімназії у Сторожинці Ірсту Лохшпайзер укусив пес. Дівчину перевезли до антирабічного інституту у Чернівцях, а пса застрелили.

3 січня 1931 р., «Час»

У Сторожинці існувала філія «українського весілля»: у місті лунала народна музика, співав хор, сольовий спів.

14 лютого 1931 р., «Час»

У неділю 1 лютого «відограв аматорський кружок Української Бесіди» у Сторожинці театральну виставу «Безталанна», драму на 5 дій Івана Тобілевича. Зал Шлемка був переповнений. У ньому було «повно міщан, селян і велике число інтелігенції». Всі 14 роль були зіграні добре. Фундатором цього успіху в неділю був Ю.Вельничук, українець.

4 березня 1931 р., «Час»

Дружина українського театру в Чернівцях під керівництвом Сидора Терлецького, Івана Дутки, Івана Дудича загостить 12 березня в Сторожинець з «одинокую штукою» «Жонатий чорт», комедією на 3 дії Мировича.

14, 20-21 травня 1931 р., «Час»

У Чернівцях та Сторожинці, однойменному повіті «кандидую» українець від Української Національної Партії редактор Юрій Сербинюк. Кандидатами «Національної Унії» на Буковині були: до камери – м. Чернівці та повіт: др. Володимир Залозецький. До сенату – м. Сторожинець та повіт: Д. Георгіяде із загальної курії; Орест Цопа із курії громад; до камери – Юрій Сербинюк, Костянтин Шпульбер та Аврель Морар.

28 травня 1931 р., «Час»

«Адвокат м. Сторожинця Юрій Вельничук повідомив про соціалістичного кандидата у Сторожинці п.Янчика, як його називали селяни. Пан Янчик був донощиком сигуранци і набрехав їм, що я, студент Ю. Вельничук, ходив по хатах і завзивав нарід, щоби давав вкладки на будову української держави. Хто дав 1 лева, той дав одну цеглину на будову цього муру. Суд за його підлий донос мене заарештував. При моїй розправі я виказав усю брехню. І коли мене відпустили я напередодні виборів повідомляю, що цей кандидат соціал-демократичної партії не вартий ваших голосів, прошу перестерегти всіх виборців перед цею почварою».

7, 10 червня 1931 р., «Час»

Депутатами з Буковини, зі Сторожинця є др. К. Шпульбер (цепіст), др. В. Тріфу (кузист), др. М. Діамант (єврей). Новий сенатор Сторожинецького повіту Георгіяде звертається з великою подякою до УНП та префектури м.Сторожинця за його обрання. Тепер він від'їхав до Ясс. У Сторожинецькому повіті сенатором є др. Савчук-Савяну (націонал-цараніст).

12 червня 1931 р., «Час»

У суботу у Сторожинці відбувся судовий процес за проти-державну пропаганду комуністів. На лаві оскаржених опинилися: Рубін Шихтер, Леон Доненфельд, Герман Доненфельд, Йозеф Кепнер, Геді Блум і Мозес Курцман. Суд проголосив вирок у вівторок. Р. Шихтера було засуджено на 1 рік в'язниці, 2000 левів кари (штрафу) і 5 літ утрати «горожанських» (громадянських) прав. Й. Кепнера, Германа і Леона Доненфельда, Г. Блум засуджені до 7 місяців в'язниці, 2000 левів кари і 5 літ утрати громадянських прав. М. Курцмана засудили на 6 місяців в'язниці, 2000 левів кари і 5 літ утрати громадянських прав. Про це повідомляли Бухарест «про інвалідацію комуністичних послів».

9 вересня 1931 р., «Час»

У неділю автомобіль виїхав зі Сторожинця до Чернівців. І біля шинку Розенштока, неподалік від Сторожинця, «уломилася нагло вісь авто». Рівночасно над'їхали з противної сторони два вози. Автомобіль заїхав на них. Важко покалічилися пасажери др. Франц Єнджейовський, дружина, дитина і «власитель верстата... Тадей Шеремета». Всіх 4-х було негайно доправлено у лікарню до Сторожинця.

18 липня 1931 р., «Час»

«Нещастя на Сторожинецькій вулиці» сталося у четвер о 8-й ранку. Робітник 30-ти років Ніколай Томораш віз молоко і кінь «нагло настрашився чогось... і завернув нагло і візник упав з воза і скалічився тяжко». Він постарався зупинити лютого коня, щоби його спинити... та в цій хвилині опинився ... смертельно зраний посеред дороги. Кінь почваляв дальше...».

20 листопада 1931 р., «Час»

29 листопада у неділю о 10-й год. ранку у Сторожинці у залі Шлемка відбудеться повітовий господарський конгрес «у справі оздоровлення» господарських відносин. «Рільників-укранців запрошують масово». Характеризуючи історичне минуле Сторожинця слід принагідно нагадати, що упродовж 1448-1774 рр. це постелення (село) перебувало у складі Молдавського князівства, 1774-1918 рр. – Австрійської (Австро-Угорської з 1867 р.) імперії, 1918-1940 рр. – королівства Румунії. З 1854р. містечко, 1904 р. – місто [1, с. 90-103], [2, с. 5-8], [3, с. 4-7].

Розкриваючи вище викладений матеріал з періодики того часу слід наголосити, що він висвітлює лише окремі фрагментарні аспекти з соціального, економічного, політичного, культурно-освітнього життя населення містечка, носить пізнавальний характер та може бути використаний у краєзнавчій роботі, є доповненням локальної історії буковинського краю, у тому числі м. Сторожинець.

Список використаних джерел і літератури:

1. Антошкіна Л. Особливості буковинського пограниччя: історія культурного полілогу: монографія / Лідія Антошкіна, Олександр Гадинко, Гелена Красовська, Петро Сигеда, Олексій Сухомлинов. Донецьк: вид. «Ноулідж», 2010. 237 с.

2. Гадинко О. Сторожинець: мандрівка крізь віки. Чернівці: Прут, 2013. 208 с.

3. Ліщук Д., Гадинко О. Особистості епох. Чернівці: 2016. 100 с.

4. Polek J.. Zur Frage der Errichtung eines romisch-katolischen Bistums in der Bukowina. Czernowitz, 1909. 28s.

5. Bukowina. 1863. 4 січня.

6. Bukowina. 1863. 1 лютого.

7. Bukowina. 1863. 27 лютого.

8. Bukowina. 1863. 4 березня газета «Bukowina»

9. Bukowina. 1863. 3 травня.

10. Bukowina. 1863. 10 травня.
11. Bukowina. 1863. 8 червня.
12. Bukowina. 1863. 23 серпня.
13. Bukowina. 1863. 19 вересня.
14. Bukowina. 1863. 5 жовтня.
15. Bukowina. 1863. 4 листопада.
16. Czernowitzer Zeitung. 1870. 4 січня.
17. Czernowitzer Zeitung. 1870. 1 березня.
18. Буковина. 1892. 12 серпня.
19. Буковина. 1893. 30 липня.
20. Буковина. 1893. 1 вересня.
21. Буковина. 1893. 25 листопада.
22. Volkspresse. 1908. 9 травня.
23. Volkspresse. 1908. 11 липня.
24. Час. 1928. 26 жовтня.
25. Час. 1929. 22 січня.
26. Час. 1929. 4 квітня.
27. Час. 1929. 13 червня.
28. Час. 1931. 3 січня.
29. Час. 1931. 14 лютого.
30. Час. 1931. 4 березня.
31. Час. 1931. 14 травня.
32. Час. 1931. 20-21 травня.
33. Час. 1931. 28 травня.
34. Час. 1931. 7 червня.
35. Час. 1931. 10 червня.
36. Час. 1931. 12 червня.
37. Час. 1931. 18 липня.
38. Час. 1931. 9 вересня.
39. Час. 1931. 20 листопада.